

VNG congres, Barneveld

4 juni 2019

Beste raadsleden, wethouders en burgemeesters – helden van het lokaal bestuur

Hartelijk welkom in mijn mooie Barneveld. Ik mag dat zeggen, want ik woon een groot deel van het jaar in Garderen dat valt onder deze gemeente. Ik hoop dat u ook nog wat tijd over heeft om in de omgeving te kijken, want het is hier echt prachtig. Ik zou zeggen: u bent van harte welkom bij mij thuis, maar liever niet allemaal tegelijk.

Ondanks mijn liefde voor deze omgeving woon ik ook een deel van de tijd in Amsterdam. Want het is fijn om hier te wonen - maar ik kan toch niet zonder mijn stad.

Ik ben er geboren en opgegroeid – net als mijn vader, en zijn ouders en hún ouders. Die stad zit in mij.

Mijn moeder komt overigens niet uit Amsterdam – zij komt uit Steenbergen in Brabant.

En dat was niet het enige verschil tussen mijn ouders.

Mijn vader kwam uit een rood nest: echte sociaaldemocraten met hier en daar een aangetrouwde communist.

De vader van mijn moeder was molenaar en graanhandelaar. Katholiek èn Liberaal, want hij wilde met iedereen zaken kunnen doen. Mijn moeder ging op haar elfde naar het internaat van de zusters Franciscanessen en volgde daar de Kweekschool met hoofdacte. In 1946 werd ze lid van de PvdA. Ze ontmoette mijn vader tijdens een reis voor onderwijzers naar Parijs.

Mijn ouders zijn zowel elkaar als het onderwijs altijd trouw gebleven.

Maar de verschillende achtergronden tekenden ons gezin: ik ben opgegroeid met een breed scala aan botsende meningen.

De gelovige katholieke familieleden uit Brabant en de ongelovige Amsterdammers.

Mijn zakelijke, liberale grootvader en zijn sociaaldemocratische dochter en schoonzoon.

De soms explosieve verschillen tussen sociaaldemocraten en communisten binnen de familie van mijn vader.

En zelfs mijn ouders – ze waren beiden sociaaldemocraat, maar toch van een andere soort. Mijn moeder vond dat mensen meer zelf moesten aanpakken, mijn vader vond dat dingen die echt belangrijk waren de taak van de overheid waren. Dus ik mocht geen klaar-over zijn. Dat was verdringing van betaalde arbeid... En ik mocht geen kinderpostzegels verkopen. Dat was charitas... Maar dan zei mijn moeder gelukkig: zo lang de overheid het niet regelt moeten we zelf de handen uit de mouwen steken...

En zo werden mijn broer en ik grootgebracht met wat je de kernwaarden van een democratie zou kunnen noemen.

Dat respect hebben voor de mening van anderen goed kan samengaan met een eigen, diepgevoelde overtuiging.

Dat je steeds nieuwsgierig moet zijn naar wat de ander drijft – en dat er dan altijd wel gemeenschappelijke waarden te vinden zijn.

Dat je het scherpe debat niet moet schuwen, maar ook altijd bereid moet zijn tot het sluiten van compromissen.

Dat het niet erg is als de gemoederen wel eens hoog oplopen, want het is goed als mensen staan voor hun mening.

Het heeft mij tijdens mijn werk in de Tweede Kamer enorm geholpen.

Als het er weer eens stevig aan toeging dacht ik altijd: ach ja, net als vroeger thuis.

Zo gaat dat hier. Straks drinken ze weer koffie samen...

Als we kijken naar het thema van deze dag, besturen is mensenwerk, dan begint het daar, thuis, in de huiskamer. Hoe ben je opgevoed en wat breng je daarvan mee naar de vergadertafel? Kun je omgaan met oplopende emoties? Kun je omgaan met verschillen, mensen samenbrengen?

De Provinciale Statenverkiezingen liggen alweer twee maanden achter ons, maar de uitslag dreunt nog behoorlijk na. Forum voor Democratie was in één klap de grootste partij.

Maar wat zien we bij de formatie? In vrijwel geen enkele provincie zit de grote winnaar nog aan tafel. Een beetje vreemd is dat wel.

In die bestuurslaag is het blijkbaar nog wennen, de omgang met de nieuwkomers. Misschien moeten ze maar eens bij u te rade gaan. U heeft er immers al veel ervaring mee. Nieuwe partijen zien we in het lokale bestuur al decennia: van gemeentebelangen tot de Leefbaren.

Gevestigde partijen wijzen vaak op het nadeel van versplintering en het probleem van coalitievorming. Soms klinkt een pleidooi voor verhoging van de kiesdrempel. Maar dat gaat voorbij aan de oorzaak: die nieuwe partijen geven een stem aan mensen die zich blijkbaar elders niet gehoord voelen. En als de onvrede groot is, helpt een kiesdrempel niet.

In de landelijke politiek kennen we het verschijnsel sinds 2002. We maakten er hardhandig kennis mee, mag ik wel zeggen.

Als er één moment is in mijn politieke leven dat echt *bepalend* is geweest, dan was het de moord op Pim Fortuyn.

Ik was daar totaal kapot van. Nee, niet omdat de PvdA zo verloren had. Niet omdat de man wiens politiek assistente ik toen was zo onvoorstelbaar de mist inging. U herkent het beeld vast nog wel...

Ik was er kapot van omdat dit in Nederland kon gebeuren. Een politicus die vermoord wordt – en alles wat er op volgde. De kogel kwam van links. Melkert en Rosenmuller werden ernstig bedreigd.

Het was zo confronterend.

Tot dat moment was het echt mijn diepe overtuiging dat *wij* het bij het rechte eind hadden. De PvdA had echt het beste met de mensen voor. We vergaderden en we sjouwden en we praatten – we deden zo ontzettend ons best. Nederland was bij ons in goede handen, dat wisten we zeker.

De moord op Fortuyn hielp ons uit de droom. En alles wat erop volgde was een harde leerschool.

Samen met Ad Melkert ben ik in de maanden erna de PvdA stemmers gaan opzoeken die teleurgesteld naar Pim waren vertrokken. Soms lieten ze nooit meer iets van zich horen; soms kregen we een boze brief. Zo herinner ik me een brief van een fietsclub – de woede spatte van het papier. We zijn naar ze toe gegaan, Ad en ik. We spraken af bij zo'n pleisterplaats langs de weg en daar kwam hun verhaal. Ze vertelden waarom de PvdA niet meer hun partij was. Waarom ze zich niet meer in de partij herkenden, waarom ze vonden dat de partij niet meer aan hun kant stond. En wat ze het ergste vonden: dat we Pim niet serieus namen. Hoe we hem behandelden. Zo denigrerend. En toen we voorzichtig opperden dat Fortuyn toch geen echte oplossingen had voor hun problemen snauwden ze ons toe: 'Jullie hebben jaren de gelegenheid gehad onze problemen op te lossen en dat heb je niet gedaan. Laat anderen het nou maar eens proberen!'

En zo leerde ik te zien hoe de wereld er door de ogen van deze mensen uitzag. Hoe Nederland razendsnel van karakter veranderde. En hoe veel mensen het gevoel hadden dat ze daar geen enkele invloed op hadden.

Er is sinds die jaren veel veranderd.

Aan de ene kant zijn de tegenstellingen verder verhard, is de toon nog een stuk agressiever geworden.

Maar aan de andere kant zien we ook een scala aan spannende ideeën ontstaan en groepen mensen die aan de slag gaan met vernieuwing van de democratie. En dat is hoopvol.

Dit jaar en volgend jaar vieren we dat Nederland 75 jaar geleden werd bevrijd, om te beginnen met de start van de viering op 31 augustus in Terneuzen. 75 jaar geleden werd Nederland – te beginnen met Zuid-Nederland - weer een democratische rechtstaat na vijf jaren van dictatuur. Dat is een groot goed.

Maar ik zie ook hoe je die democratische rechtstaat niet 75 jaar onveranderd kunt laten. Als je land verandert, moet ook de manier waarop je het bestuurt veranderen. Als de belangstelling voor en het vertrouwen in politiek afneemt, dan moeten we harder ons best doen om mensen te overtuigen. Als mensen mondiger worden, en meer gewend zijn zelf te beslissen over hun leven, dan moeten we hen ook in het bestuur van land en stad die ruimte geven.

Ikzelf probeer daar aan bij te dragen door er spreekbeurten over te houden, in debat te gaan. Samen met de mensen die ik daar ontmoet probeer ik verder te komen in de zoektocht naar modernisering van de democratie.

Mijn eigen boodschap kan ik eigenlijk samenvatten in één term: samen doen.

Bestuurders moeten leren het sámen te doen, samen met de burgers. En burgers moeten niet aan de kant staan schreeuwen, maar meedoen.

Misschien is het wel de beste verwoording van het thema van deze dag. Besturen is mensenwerk – maar dan wel van *alle* mensen.

En omdat het anders wel een beetje vol wordt in de raadszaal, is het een goed idee om steeds een groep willekeurig gelote mensen aan tafel te zetten.

Ook hier loopt de lokale politiek trouwens voorop. In allerlei gemeenten in het land – mooie voorbeelden vind ik Amersfoort en Groningen - zien we experimenten met burgertoppen en wijkraden, waarbij de deelnemers door loting worden geselecteerd. Zodat niemand meer kan zeggen: het zijn altijd dezelfde die beslissen, mij vragen ze nooit wat.

Maar dat je ook niet meer kunt zeggen: ze doen maar, ik doe niet meer mee. Niks daarvan. Meedoen!

Als aanvulling op de representatieve democratie vind ik dat geweldig interessant. En het mooie van het loting-idee is dat het naar twee kanten werkt. De eerste noemde ik al: het zet mensen aan tot meedoen.

Maar het tweede is: wie door loting bij elkaar wordt gezet, moet aan de slag met mensen die hij anders nooit spreekt. En dat vind ik minstens zo belangrijk.

Práát met elkaar, ook al lijkt die ander een rare vent, een vreemd mens, iemand met wie je normaal gesproken geen woord zou wisselen. Luister eens naar wat hij te zeggen heeft. Kijk eens waar jullie het wél over eens zijn.

Precies zoals vroeger bij mij thuis dus.

Vanuit het Nationaal Comité proberen we datzelfde te bereiken met de vrijheidsmaaltijden. Het is een idee dat al jaren met succes op 5 mei in Amsterdam in de praktijk wordt gebracht. Zo'n maaltijd brengt allerlei mensen bij elkaar en laat ze met elkaar praten. Mijn haringboer in de Maasstraat is er nog lyrisch over. Daan Rovers, de denker des vaderlands, formuleert dat zo: Natuurlijk is de vrijheid van meningsuiting van het grootste belang. Maar daarbij hoort ook dat je bereid bent die

mening ter discussie te stellen. Dat je niet de makkelijke weg kiest van: ik heb mijn oordeel al klaar. En er is geen vrijheid van meningsuiting zonder gelijkheid: *iedereen* moet kunnen deelnemen aan het gesprek.

Daar ben ik het volkomen mee eens.

We moeten het op dit kleine stukje grond toch zien te roeien met elkaar. En dan kunnen we het ons niet permitteren de ander niet te zien. We moeten met elkaar op zoek naar gemeenschappelijke grond.

Net als vroeger bij ons thuis. Zo ben ik opgevoed. Met idealen – maar ook het vermogen om die bij te stellen. Met politiek bewustzijn – maar ook inzicht in de beperkingen van de politiek. En vooral: met nieuwsgierigheid naar de ander. Dat maakt politiek bestuur echt mensenwerk.

Ik wens u een interessante dag toe.